

داگلاس آدامز
راهنمای کهکشان

برای اتوبستاب زن‌ها
ترجمه‌ی آرمان سرکوهی

- جهان‌نو -

سرشناسه: آدامز، داکلاس، ۱۹۵۲-۲۰۰۱ م.

Adams, Douglas

عنوان و نام پدیدآور: راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها / آدامز، داکلاس، ترجمه‌ی آرش سرکوهی

مشخصات نشر: تهران، نشر چشمه، ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری: ۲۰۵ ص.

شابک: 978-600-229-290-2

وضعیت فهرست‌نویسی: ایپا

یادداشت: عنوان اصلی: The ultimate hitchhiker's guide: five complete novels and one story, 2000

موضوع: داستان‌های انگلیسی - قرن ۲۰ م.

موضوع: داستان‌های طنزآمیز انگلیسی

موضوع: داستان‌های علمی انگلیسی

شناسه‌ی افزوده: سرکوهی، آرش، مترجم

رده‌بندی کنگره: PZ۳ / ۲۷۵ / ۲۳ ۱۳۹۲

رده‌بندی دیویی: ۸۲۳ / ۹۱۴

شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۲۵۰۶۲۲۵

ردمبندی نشر چشمه: ادبیات داستان غیرفارسی-رمان انگلیسی

واهنمای کپکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها
داگلاس آدامز
ترجمه‌ی آرش سرگوهی
ویراستار: حامد کاظمی

مدیر هنری: مجید عباسی
لیتوگرافی: هماگرافیک
چاپ: دالاهو
رأز: ۱۰۰ نسخه
نخستین: بهمن ۱۳۹۲، تهران
۱۲۰۰ تومان

ناشر: نشر چشمه
حق چاپ و انتشار محفوظ و مخدوم نشر چشمه است.
هرگونه اقتباس و استفاده از این اثر، مشروط به دست‌نویس مجازیه‌ی کتبی ناشر است.
www.shmeh.ir

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۰-۰۲

دفتر مرکزی و فروش نشر چشمه

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ابوریحان بیرونی، خیابان وحید نظامی، پلاک ۱۰
تلفن: ۶۶۴۹۲۵۲۴

کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی مرکزی:

تهران، خیابان کریمخان زند، نیش میرزای شیرازی، شماره‌ی ۱۰۷
تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶

کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی گورش:

تهران، بزرگراه ستاری شمال، نیش خیابان پیامبر مرکزی، مجتمع تجاری کورش، طبقه‌ی پنجم، واحد ۴
تلفن: ۴۴۹۷۱۹۸۸-۹۰

کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی آرن:

تهران، شهرک قدس (غرب)، بلوار فرزادی، نرسیده به اتوبان نیایش، خیابان حافظی، نیش خیابان فخر مقدم، مجتمع تجاری آرن، طبقه‌ی ۲

پیش‌گفتار

اگر در ماشین تسلا گوگل پرسش «پاسخ به زندگی، جهان و همه چیز»^۱ را تایپ کنید، پاسخ گوگل به این سؤال را عدد ۴۲ است که اول‌بار در رمان راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها^۲ به عنوان «پاسخ نهایی» به «پرسش نهایی درباره‌ی زندگی، جهان و همه چیز» مطرح شد.

رمان راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها، معروف‌ترین اثر نویسنده‌ی معروف انگلیسی، داگلاس آدامز^۳ و از پُرخواننده‌ترین، سرح‌ترین و موفق‌ترین رمان‌های طنزآمیز و پست‌مدرنیستی ادبیات معاصر جهان است که با استقبال گسترده‌ی خوانندگان و اقبال منتقدان ادبی روبه‌رو بوده است.

داگلاس آدامز این رمان را سال ۱۹۷۸، در قالب فصل‌های به‌تدریج مستقل اما پیوسته، به عنوان داستان‌های دنباله‌دار کوتاه برای رادیو بی‌بی‌سی نوشت و در سال ۱۹۷۹ در قالب رمان منتشر کرد.

رمان راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها با استقبالی کم‌سابقه روبه‌رو شد و آخر چهار جلد دیگر این رمان را با عنوان‌های رستوران آخر دنیا^۴ زندگی، دنیا و همه چیز^۵، خداحافظ و ممنون از اون همه ماهی^۶ و بیشترش چیز خاصی نیست^۷ در سال‌های ۱۹۷۹ تا ۱۹۹۲ خلق و منتشر کرد.

1. The answer to life, universe and everything

3. Douglas Adams

5. Life, the Universe and Everything

7. Mostly Harmless

2. The Hitchhiker's Guide to the Galaxy

4. The Restaurant at the End of the Universe

6. So Long and Thanks for All the Fish

راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها هم عنوان جلد اول و هم نام مجموعه‌ی پنج‌جلدی این رمان است. داگلاس آدامز سال ۲۰۰۱ درگذشت و پس از مرگ او ایون کالفر^۱، نویسنده‌ی ایرلندی، با اجازه‌ی یوهی آدامز و با بهره‌گیری از آرشیو، یادداشت‌ها و نوشته‌های چاپ‌نشده‌ی داگلاس آدامز، جلد ششم و آخرین جلد این رمان را نیز با عنوان راستی تایادم نرفته...^۲ نوشت و سال ۲۰۰۹ منتشر کرد.

رمان پنج‌جلدی راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها، که برخی منتقدان آن را از درخشان‌ترین طنزها و زیباترین آثار پست‌مدرن معاصر ارزیابی می‌کنند، از پُرفروش‌ترین کتاب‌های دهه‌ی ۸۰ و ۹۰ میلادی بود و تاکنون به ده‌ها زبان ترجمه و براساس آن یک ریال تویز به یک تئاتر، یک موزیکال و یک فیلم سینمایی خلق شده است.

آدامز در رمان راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها ژانر داستان‌های علمی-تخیلی را در ساختار مسخره و بی‌نگی پُرکشش و جذاب، با طنزی عمیق، چندپهلوی، پُر معنا و هنرمندانه و زبانی روان و دقیق، اثری بدیع و بی‌همتا خلق کرد.

منتقدان معتبر انگلیسی‌زبان از طنز آدامز در این رمان به عنوان نمونه‌ی متعالی طنز تلخ و عمیق در زبان انگلیسی معاصر یاد کرده‌اند. طنز آدامز در این رمان زیباترین نمونه‌های طنز پُر معنای کنایی را در فیلم‌های گیم مانتی پایتون^۳ چون زندگی برایان^۴، معنای زندگی^۵ و سیرک هوایی مانتی پایتون^۶، تداعی می‌کند. آدامز در سال‌های دهه‌ی ۷۰ میلادی با برخی از اعضای این گروه دوستی و همکاری داشت.

داگلاس آدامز سال ۱۹۵۲ متولد شد و سال ۲۰۰۱ میلادی هم از جهان فرو بست. او علاوه بر رمان پنج‌جلدی راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها، کتاب‌های دیگری چون رمان سه‌جلدی ماجراهای دیوک جنتلی، کار آگاه خصوصی^۷ را نیز نوشت.

داستان کتاب راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها سفر کهکشانی پُر ماجرای آر تور دنت^۸، مردی میان‌مایه از طبقه‌ی متوسط انگلیس و نقش ناخواسته‌ی او را در یافتن معنای زندگی روایت کرده و با نقل داستانی ماجراجوایی که در فضای بین‌کهکشانی و سیاره‌هایی

1. Eoin Colfer

2. *And Another Thing*

3. Monty Python

4. *Life of Brian*

5. *The Meaning of Life*

6. *Monty Python's Flying Circus*

7. *Dirk Gently's Holistic Detective Agency*

8. Arthur Dent

دور از کروی زمین رخ می‌دهند، زمین و زمان و زمانه، قدرت، مراجع و اتوریته‌های جهان معاصر، آدم‌ها و مفاهیم، افکار و کردار انسان‌ها را با زبانی کنایی به طنزی متعالی برمی‌کشد.

رمان با حادثه‌ای آغاز می‌شود که برای ساکنان کروی زمین مهم‌ترین رخداد اما در رمان حادثه‌ای فرعی است. همان روزی که خانه‌ی آرتور دنت به دستور شورای شهر برای احداث یک بزرگراه بین‌شهری تخریب می‌شود، وگونها، یکی از نژادهای کهکشان، برای احداث یک بزرگراه بین‌کهکشانی سیاره‌ی زمین را نابود می‌کنند.

کریک، زمین نابود می‌شود اما آرتور دنت به یاری بهترین دوست خود فوردد پریفکت^۱ از این ماجعه جان به درمی‌برد. فوردد پریفکت، بی‌آن‌که آرتور بداند، مردی است از سیاره‌ای دیگر پریفکت. در محققان مؤسسه‌ای است که کتاب راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها را نوشته‌اند. او سال‌ها پیش از نابودی زمین برای تحقیقات میدانی به زمین سفر می‌کند اما ناخواسته در این سیاره زمین گیر می‌شود. فوردد و آرتور چند ثانیه پیش از نابودی زمین به کمک دستگاهی که فوردد همراه دارد خود را به سفینه‌ی وگونها منتقل کرده و از آن پس با «اتواستاپ» زندگی سرخوار را در کهکشان‌ها ادامه می‌دهند. رمان، ماجراهای سفرهای این دو دوست و نقش‌آفرینی‌هایشان در یافتن جذابی و با زبانی روان به تصویر می‌کشد.

طنز و بافت کنایی رمان در همان فصل نخست رخ می‌دهد. نابودی زمین درون مایه و موضوع اصلی بسیاری از کتاب‌ها و فیلم‌های علمی-تخیلی است و در اغلب این آثار سیاره‌ی زمین از نابودی نجات می‌یابد اما در رمان راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها کروی زمین در همان فصل اول نابود می‌شود و نابودی آن، چون تخریب خانه‌ی آرتور، نه موضوع اصلی رمان که حادثه‌ای فرعی و بی‌اهمیت و رخدادی است حاشیه‌ای که داستان با آن آغاز می‌شود و از آن فاصله می‌گیرد.

سیاره‌ی زمین نیز نه بر اثر حمله‌ی موجودات فضایی یا سانحه‌ای طبیعی چون برخورد با ستاره‌ی دنباله‌دار، که فقط به این دلیل که سر راه یک بزرگراه کهکشانی است، نابود می‌شود.

حضور در جایی که حضور معقول، معمول، پیش‌بینی‌پذیر و بهنجار نیست، جدیتی که تناقض مؤلفه‌های موقعیت، آن را به مضحکه بدل می‌کند و رسمیتی که جدیت آن، آن را مضحک می‌کند، از شگردهای خلق طنز است و کتاب راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها با خلق موقعیت‌هایی از این دست در اغلب پاراگراف‌های خود، خواننده را به طنزی کنایی و متعالی دعوت می‌کند.

آدامز در این رمان بافت و ساختار، درون‌مایه‌ها و چالش‌های ساختاری رمان‌های علمی-تخیلی، رمان‌های ناک‌جاآبادی و کتاب‌های فلسفی را با زبان کنایی خود واژگون می‌کند. سگردهای نوآورانه‌ی آدامز در خلق موقعیت داستانی و شخصیت‌های داستان و در بسط رمان، تکنیک باطن‌آلودی او در طرح داستانی مباحث و مفاهیم فلسفی، برخورد بدیع و خلاق با ارجحیت مهم فلسفی چون معنای زندگی و با برخی پرسش‌های علمی چون سفرهای میان‌ستاره‌ای، سفر در زمان، تکنولوژی‌های پیشرفته، موجودات فضایی، فرهنگ‌ها، زبان‌ها و تمدن‌های مختلف در کهکشان، رمان را به اثری متعالی تبدیل می‌کند.

شیوه‌ها و تکنیک‌های روایی آدامز در این رمان برای آشنایان به ادبیات داستانی و به‌ویژه رمان‌های علمی-تخیلی و آثار فلسفی، ادب و تفکر برانگیز است.

کتاب راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها علاوه بر ادبیات و به‌ویژه داستان‌های علمی-تخیلی بر فرهنگ پاپ آمریکا و کشورهای اروپایی نیز تأثیراتی ماندگار برجای نهاد.

دامنه‌ی این تأثیر را می‌توان در نمونه‌ی عدد ۴۲ در کتاب را آغاز این پیش‌گفتار بدان اشاره شد. از نمونه‌های دیگر این تأثیر می‌توان به برنامه‌ی تلویزیونی ترجمه به نام ماهی بابل^۱ اشاره کرد. این برنامه‌ی ترجمه نام خود را از نوعی ماهی گرفته است، که در این رمان، مترجم همه‌ی زبان‌های کهکشان است. برنامه‌ی شطرنج کامپیوتری تفکر عمیق^۲، که بعدتر Deep Blue نام گرفت و نخستین کامپیوتری بود که گری کاسپاروف^۳ قهرمان شطرنج جهان را شکست داد نیز نام خود را از کامپیوتری در این رمان گرفته است.

رمان راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها از زیباترین «نقیضه‌ها» در زبان انگلیسی

نیز هست و آدامز بسیاری از آثار معروف ادبی و فلسفی جهان را به سبک وروال نقیضه‌های باارزش به طنزی زیبا برگردانده است. به عنوان مثال اغلب فصل‌های کتاب امپراتوری کهکشان‌ها، شاهکار ایزاک آسیموف^۱، از بزرگ‌ترین نویسندگان رمان‌های علمی-تخیلی، با نقل‌قولی از دایرةالمعارف کهکشانی، آغاز می‌شوند. آدامز نیز در فصل نخست رمان راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها به کتاب دایرةالمعارف کهکشانی اشاره می‌کند.

در داستان‌های آسیموف و بیشتر رمان‌ها و فیلم‌های علمی-تخیلی، روبوت‌ها موجودات منطقی و معقول‌اند و وظیفه‌ی اصلی آن‌ها حفاظت از انسان‌هاست. آدامز در کتاب راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها ماروین^۲، روبوت افسرده و مالیخولیایی و ادی^۳، نامیوتر اصل سفینه را به خواننده معرفی می‌کند. دانش ماروین چنان گسترده و هوش او چندان زیاد است، که دنیا و زندگی برای او ملال‌آور، خسته‌کننده و غیرقابل تحمل‌اند و او به افسردگی مبتلا شده است. ادی، کامپیوتر سفینه، در حد غیرقابل‌تحمیلی چاپلوس و احساساتی است.

بسیاری از منتقدان رمان راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها را اثری پست‌مدرن می‌دانند. آدامز در فصل آخر نخستین کتاب می‌نویسد:

تاریخ تکامل هر تمدن مهمی تو کهکشانی از سه مرحله، مشخص و مجزای گذره: زنده‌موندن، دانش‌اندوختن و تکمیل کردن. بشر به آن مراحل می‌گن مراحل «چه‌جوری، چرا و کجا».

برای مثال مهم‌ترین سؤال مرحله‌ی اول اینه «چه‌جور؟ غذا» - ما داریم که از گشنگی نمیریم؟» مهم‌ترین سؤال مرحله‌ی دوم، «چرا غذا می‌خوریم؟» و مهم‌ترین سؤال مرحله‌ی سوم، «خوشمزه‌ترین کباب رو از کجای می‌خوریم؟».

شاید بتوان گفت که غرب در نیمه‌ی دوم قرن بیستم در حال گذار از مرحله‌ی دوم به مرحله‌ی سوم است. مسایل و پرسش‌های مهم فلسفی و سیاسی اهمیت خود را برای اغلب مردم از دست داده‌اند، چرا که پاسخی برای آن‌ها یافت نشده و کوشش‌ها به جایی

نرسیده یا آدمی را به جایی نرسانده‌اند. در غیبت این پرسش‌ها لذت یا همان مرحله‌ی سوم آدامز «خوشمزه‌ترین کباب رو از کجا می‌شه خرید؟» به دغدغه‌ی اصلی بدل شده است. شخصیت‌های رمان راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها، آرتور دنت و دوست او فورد پریفکت، زاپود بیبلبروکس^۱، رئیس‌جمهور (سابق) کهکشان و تریلیان^۲، ستاره‌شناس زمینی، همه انسان‌هایی عادی و معمولی‌اند با همه‌ی قوت‌ها و ضعف‌های بشری. قهرمانان رمان آدامز با قهرمانان کتاب‌های علمی-تخیلی که برای نجات زمین، جهان، شریعت، یا حیات مبارزه کرده و گاه جان خود را در این راه فدا می‌کنند، تفاوت بسیار دارند. فرد زاپود، دو قهرمان رمان که به زندگی در کهکشان عادت دارند و چون آرتور و تریلیان تازه‌وارد نیستند، در سرتاسر رمان به لذت و خوش‌گذرانی می‌اندیشند و به هیچ آرمانی پای بند نیستند. آدامز در این رمان جهان انسان‌های عادی و معمولی و جهان آرمان‌زدوده را نیز به سبزی می‌رساند.

ترجمه‌ی «انتقال به معنا و عمیق، به‌ویژه آن‌گاه که طنز زبانی کنایی و چندپهلوی دارد، به دشواری ترجمه می‌شود»^۳ چرا که زبان در هر دو ژانر بار اصلی را بر دوش می‌کشد.

زبان آدامز در این رمان زبانی است که زیبایی‌های زبان ادبی را نیز حفظ کرده است. کوشیده‌ام تا علاوه بر انتقال طنز رمان شیوه، سبک، روال و شگردهای نویسنده را نیز حفظ و به فارسی منتقل کنم.

زبان آدامز در این رمان، که برای خواندن از رویو تنظیم شده است، زبانی گفتاری است. زبان محاوره‌ای یا شکسته‌ی فارسی معادلی است مناسب برای این زبان اما نوشتن زبان شکسته یا محاوره‌ای فارسی دشواری‌های بسیاری را در رسم الخط^۴ سب می‌شود. در رسم الخط فارسی قواعد پذیرفته‌شده‌ای درباره‌ی نوشتن صمایر^۵ فعل‌های شکسته وجود ندارد. در این کتاب متناسب با متن، ملودی و موسیقی درونی و بار معنایی جمله‌ها اغلب از زبان محاوره‌ای شکسته و گاه از زبان نوشتاری بهره گرفته‌ام.

اشاره‌ها و نقل‌قول‌های فراوان از فرهنگ پاپ کشورهای غربی در این رمان و نیز نثر آدامز، که در زبان انگلیسی نیز نثری به تقریب منحصر به فرد است، بر دشواری ترجمه‌ی

این رمان می‌افزایند. امیدوارم طنز، زیبایی‌ها و مسبک و روال و زبان این اثر درخشان را به فارسی منتقل کرده باشم.

در ترجمه‌ی عنوان و در متن این کتاب از واژه‌ی «اتواستاپ زدن» به عنوان معادل کلمه‌ی Hitchhiking بهره گرفته‌ام. «اتواستاپ زدن» در ایران مرسوم نیست اما شیوه‌ای جاافتاده در اروپا و آمریکا است. جوانان و به‌ویژه دانشجویانی که توانایی مالی چندانی ندارند، با باروبنه مختصر خود کنار جاده‌ها می‌ایستند و خودروهای شخصی آن‌ها را مجانی سوار کرده و تا به قصد مشترک، یا تا آن‌جا که مسیرشان یکی است، با خود می‌برند. در زبان‌های رایج ر کشورهای اروپایی واژه‌ی Hitchhiker که به این شیوه‌ی سفر برمی‌گردد، به معنای کسی است که با کمترین هزینه سفر می‌کند. این کلمه را «اتواستاپ‌زن» ترجمه کرده‌ام.

«اتواستاپ زدن» در غرب واژه‌ای جاافتاده است. در کتابخانه‌ها و کتابفروشی‌های اروپا و آمریکای شمالی می‌توان مثال در کنار کتاب راهنمای اسپانیا برای مسافران کتابی با عنوان راهنمای اسپانیا. این اتواستاپ‌زن‌ها نیز موجود است که با نام بردن از هتل‌ها و رستوران‌های ارزان قیمت به مسافران در سفره جویی مالی در سفرشان کمک می‌کند. آدامز که خود در دوران جوانی با بهره گرفتن از شیوه‌ی اتواستاپ زدن در اروپا سفر کرده بود، در یکی از مصاحبه‌های خود گفته است: ایده‌ی کتاب راهنمای کهکشان برای اتواستاپ‌زن‌ها و نام کتاب هنگامی در ذهن او جرقه زد که او، یکی از سفرهای خود در شبی پُرسواره در فضای باز در شهری در اتریش بر چمن‌راز که سینه کتاب راهنمای اروپا برای اتواستاپ‌زن‌ها در دست، به آسمان و ستاره‌ها چشم دوخته بود.

در زبان فارسی واژه‌ای جاافتاده برای Hitchhiking یا اتواستاپ زدن به نام «اتواستاپ زدن» وجود ندارد. با اتکا به این قرینه‌ها در این ترجمه «اتواستاپ زدن» را، که در فارسی به کار رفته و از واژه‌ی فرانسوی autostop آمده است، معادل Hitchhiking گرفتم. این واژه در برخی متون فارسی نیز به کار رفته است که از جمله می‌توان به سرفصلی از ترجمه‌ی کتاب عشق‌های خنده‌دار میلان کوندرا اشاره کرد.

برای «اتواستاپ‌زن» معادل‌های دیگر چون «مسافران مجانی» یا «مسافران میان‌راهی» نیز به کار برده‌اند اما این معادل‌ها معنای کامل و واقعی اتواستاپ زدن را نمی‌رسانند و معناها و بارهای دیگری دارند. ساختن معادل برای واژه‌هایی که به صورت اصلی خود در

فارسی پذیرفته شده، به کار رفته و بومی و در نحو فارسی جذب شده‌اند، چندان درست نیست مگر آن‌که معادل ساخته شده در ساختار زبان درونی شده و معادل قبلی را حذف کنند. اما معادل‌های ساخته شده برای اتواستاپ زدن به بافت زبان فارسی راه نیافته و تمامی بار معنایی این واژه‌ها را نیز منتقل نمی‌کنند. به کار بردن صورت اصلی واژه‌هایی را که معادلی برای آن‌ها در زبان فارسی نیست، به شرط آن‌که قابلیت جذب در ساختار و نحو فارسی را داشته باشند، از ساختن معادل فارسی‌ای که بار معنایی واژه‌ی اصلی را منتقل نمی‌کنند، درست‌تر می‌دانم. قضاوت درباره‌ی موفق یا ناموفق بودن این نظر و این ترجمه برعهده‌ی خواننده‌ی کتاب است.

آرش سرکوهی

مهر ۱۳۹۰